

УДК 343.137

DOI <https://doi.org/10.32782/2786-5843/2023-1-6>

ЗМІНА РЕЛІГІЙНОЇ СТРУКТУРИ НАСЕЛЕННЯ НА ТЕРИТОРІЇ СУЧАСНОГО ЗАКАРПАТТЯ В 1851–1941 РОКАХ: ОСНОВНІ ПРИЧИНИ Й ТЕНДЕНЦІЇ

Фодор Дюло Дюлович

кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри географії та туризму,
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, м. Берегове, Україна
ORCID ID: 0000-0002-9971-8068

Бергхауер Олександр Олександрович

кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри географії та туризму,
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, м. Берегове, Україна
ORCID ID: 0000-0002-3832-2692

Товт Атілла Атіллович

старший викладач кафедри географії та туризму,
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, м. Берегове, Україна
ORCID ID: 0000-0001-8620-2567

У цьому дослідженні ми спробували визначити релігійну структуру населення, яке проживало на території сучасного Закарпаття у період 1851–1941 років, на основі даних з кількох джерел: книга Елека Фенеша «Географічний словник Угорщини», виданої в 1851 році, статистичної брошури під назвою «Дані про релігії за переписом 1869 року», рецензованої і відредагрованої Ласло Себоком у 2005 році, а також дані наступних переписів населення Угорщини, виданих Центральним статистичним управлінням Угорщини у 2000 році за редакцією Юзефа Кепеча.

За результатами нашого дослідження можемо констатувати, що протягом останніх 170 років домінуючою релігійною громадою регіону були греко-католики, які переважно проживали на гірських територіях Закарпаття. Щоправда, протягом досліджуваного періоду їхня частка постійно зменшувалася, значною мірою через так званий Розкольницький селянський рух, який означав повернення місцевого русинсько-українського населення від греко-католицизму до своєї споконвічної релігії – православ'я. Окрім русинів-українців, незначна частина угорців і румунів Закарпаття також ідентифікували і продовжують ідентифікувати себе як греко-католики. Важливу роль у релігійному складі відігравали також представники кальвінізму (так званої «угорської релігії», оскільки переважна більшість її вірян є етнічними угорцями), римо-католицизму, іудаїзму та православ'я.

***Ключові слова:** релігійна структура, Закарпаття, греко-католики, римо-католики, кальвіністи, православні, історичний повіт, історичний район.*

CHANGES IN THE RELIGIOUS STRUCTURE OF THE POPULATION ON THE TERRITORY OF PRESENT TRANS-CARPATHTHIA IN 1851–1941: MAIN REASONS AND TENDENCIES

Fodor Diulo Diulovych

Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Geography and Tourism,
Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Berehove, Ukraine
ORCID ID: 0000-0002-9971-8068

Berhkhauer Oleksandr Oleksandrovych

Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Geography and Tourism,
Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Berehove, Ukraine
ORCID ID: 0000-0002-3832-2692

Tovt Atilla Atillovych

Senior Teacher at the Department of Geography and Tourism,
Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Berehove, Ukraine
ORCID ID: 0000-0001-8620-2567

In the present study we attempted to determine the religious structure of the population that has lived on the territory that is now known as Transcarpathia between 1851 and 1941, based on the data from several sources: the book by Elek Fényes “Geographic Dictionary of Hungary” published in 1851, statistic brochure entitled “Data on Religions of the 1869 Census” reviewed and edited by László Sebök in 2005 as well as data from subsequent Hungarian censuses, issued by the Hungarian Central Statistical Office in 2000, edited by József Kepecs.

According to the results of our research, we can state that throughout the last 170 years the prevalent religious community of the region was that of the Greek Catholics’, who have predominantly lived in the mountainous territories of Transcarpathia. Though, during the period of examination their proportion was constantly diminishing, substantially due to the so called Schismatic Peasant Movement which meant the return of the local Rusyn-Ukrainian population from Greek Catholicism to their original religion, Orthodoxy. Beside the Rusyn-Ukrainians, a minor part of Hungarians and Romanians of Transcarpathia have also identified and keep identifying themselves as Greek Catholics. An important role in the religious composition was also played by the representatives of Calvinism (the so called “Hungarian religion”, as the vast majority of its believers are ethnic Hungarians), Roman Catholicism, Judaism and Orthodoxy.

Key words: religious structure, Transcarpathia, Greek Catholics, Roman Catholics, Calvinists, Orthodox, historic county, historic district.

Вступ. Закарпаття – багатонаціональний та строкатий за релігійним складом населення край. Виходячи з цього, основною гіпотезою даної роботи є те, що релігійна структура регіону в минулому також була різнобарвною. Члени чотирьох великих і кількох менших релігійних конфесій живуть в області у відносній злагоді.

Протягом останніх століть чисельність населення Закарпаття постійно зростала, але різними в окремих часових відрізках темпами. У окремі періоди чисельність і розподіл представників кожної конфесії показували різну картину. У даному дослідженні були розглянуті зміни релігійної структури населених пунктів, які знаходилися на території сучасного Закарпаття між 1851–1941 роками.

Мета дослідження. Географія релігійних конфесій Закарпаття в історичному контексті вважається малодослідженою, що й стало найважливішим мотиваційним фактором для початку даного дослідження. Достовірні дані

про релігійний склад населення, яке проживає на території нинішнього Закарпаття, наприклад, повністю відсутні з 1941 року, оскільки в дусі атеїстичної політики радянської влади взагалі не було потреби оцінювання релігійної приналежності населення. На жаль, дана інформація не опитувалася й під час поки що єдиного Всеукраїнського перепису населення в 2001-му році (хоча етнічна/рідномовна приналежність все-таки анкетувалася). Отже, через брак належних і надійних сучасних даних, реконструкція умов минулих епох мала б дати певні орієнтири стосовно розуміння цієї тематики в теперішній час.

Огляд літератури, основні праці. Щодо історії досліджень, важливо згадати індивідуальну та спільну наукову діяльність Йосипа Молнара та Стефана Молнар Д., які, між іншим, займаються дослідженням географії населення Закарпаття [1–3]. Значну частину своєї професійної кар’єри присв’ятив даній тематиці й закарпатський вчений-етнолог,

Михайло Тиводар [4]. Відомий угорський академік-географ Карой Кочіш вже також тривалий час проводить комплексні дослідження етнічної та релігійної трансформації всього Карпатського басейну [5]. У співробітництві Угорської академії наук та Ужгородського національного університету появилось на світ масштабне видання про історико-культурні особливості Закарпаття [6]. Серед новітніх наукових проектів особливе місце займають результати дослідження Summa 2017 [7] та праці І. І. Костащука [8], які надають цінну й обширну інформацію про демографічні особливості угорців Закарпаття, а також про релігійний простір всієї України.

Методи дослідження. Під час дослідження ми працювали з трьома основними джерелами й базами даних та інформацій – Географічним словником Угорщини (Magyarország geographiai szótára), написаним Елеком Феньешем у 1851-му році [9], релігійними даними перепису населення Угорщини 1869 року, редагованим Ласло Шебек [10], а також публікацією Центрального статистичного управління Угорщини (KSH), в якій узагальнені дані про релігійний склад переписів населення країни, проведених у 1880-1941 рр., у тому числі й для сучасного Закарпаття [11].

Інформації про населення в названих джерелах представлені на рівні населених пунктів, що дало авторам можливість порівняти й узагальнити їх за допомогою програми для роботи з електронними таблицями Microsoft Excel. На основі існуючих баз даних, використовуючи картографічне програмне забезпечення ArcGIS 10.1 ми створили тематичні карти змін релігійного складу населення сучасної території Закарпаття в різні історичні моменти.

Результати дослідження.

1. Зміна загальної чисельності населення

Чисельність населення сучасного Закарпаття за досліджуваний період значно збільшилася. Як зображено на рис. 1, у 1851 р. на даній території проживало 273,3 тис. осіб, а в 1941 р. цей показник підвищився до 856,6 тис. осіб. Тобто за досліджуваний 90-річний період чисельність населення зросла більш ніж втричі.

Зазначена тенденція зростання була більш-менш безперервною, хоча в окремі часові відрізки спостерігаються відмінності в її темпах. Цікаво, що після періодів помірнього збільшення завжди наступали часи бурхливого зростання.

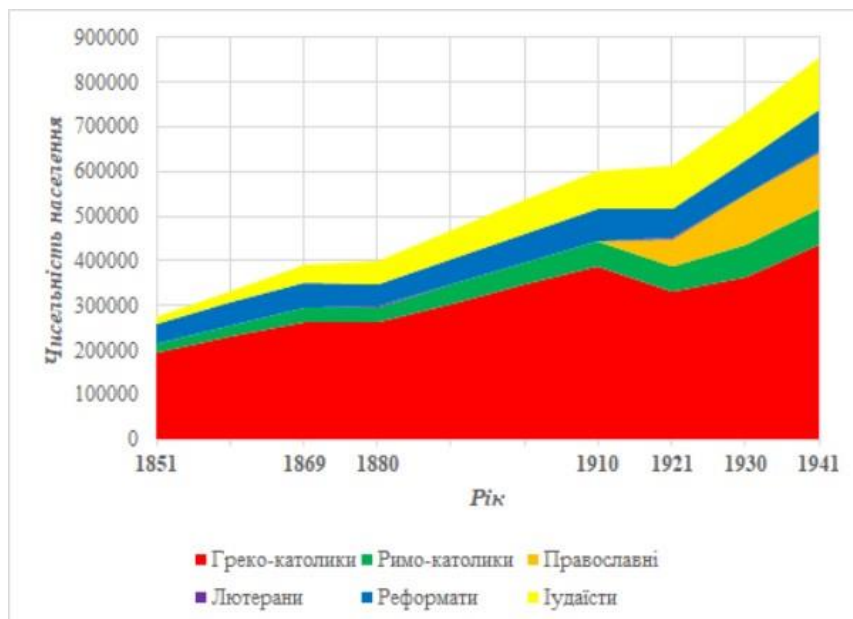

Рис. 1. Зміна чисельності населення території сучасного Закарпаття у 1851-1941 рр.

Джерела: на основі Fényes E., 1851, KSH, 2000, Sebők L., 2005; власна редакція

Найбільший ріст спостерігався між 1880–1910 роками, коли чисельність населення зросла на 50%. Другий період, який характеризується значним збільшенням кількості населення – це часовий інтервал між 1921–1930 рр., причиною якого була специфіка процесів відтворення населення після Першої світової війни, а також хвиля заселення людських мас чеської національності під владою Республіки Чехословачія.

2. Зміни в географії релігійної структури населення між 1851 р. та 1941 р.

Перший «сучасний» перепис населення Угорщини був проведений у 1869 році, але кілька нецентралізованих колективних переписів вже було проведено й до зазначеного року. Одним з яскравих прикладів останніх є Географічний словник Угорщини (Magyarország geographiai szótára), написаний і виданий Елеком Феньешем у 1851 році. З його допомогою ми намагалися зібрати й проаналізувати початкові дані, пов'язані з релігійною структурою населених пунктів,

розташованих на території сучасного Закарпаття.

У ході дослідження нам вдалося зібрати дані про 523 населених пунктів. Оскільки в названому джерелі найменування поселень представлені не за територіальним принципом, а в алфавітному порядку, на початковому етапі роботи ми використовували перелік і послідовність населених пунктів, які містяться у виданні Центрального статистичного управління Угорщини (KSH). Після цього був проведений детальний аналіз відповідної фахової літератури, оскільки в останньому джерелі вказані лише населені пункти, які існують досі (в тому числі ті, що були об'єднані лише у XX ст.). Тож решту населених пунктів та їх дані довелося шукати «вручну», по-одному. На цьому етапі значну допомогу надало авторам видання «Топоніми Закарпаття» (Kárpátalja helységnevei), підготовлене Жолтом Шебештьєн [12].

Підсумок отриманих результатів можна прослідкувати на рис. 2.

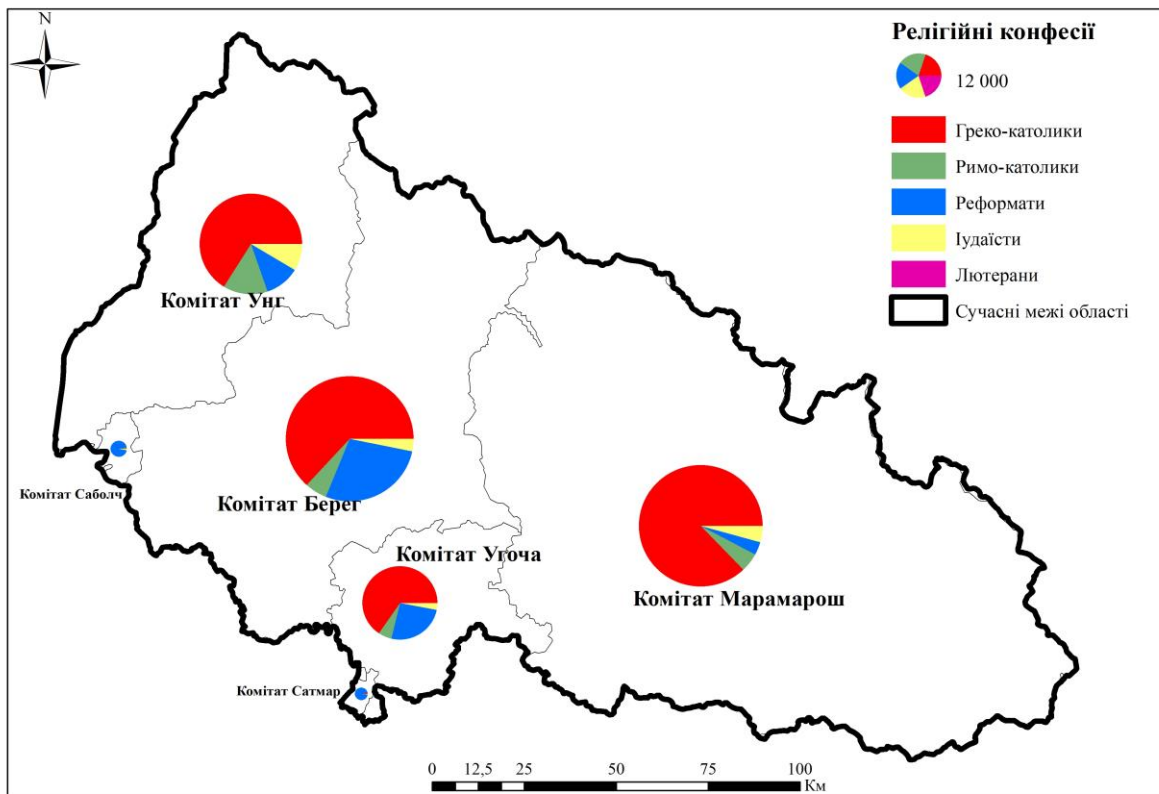

Рис. 2. Релігійна структура населення на території сучасного Закарпаття у 1851 р.

Джерело: на основі Fényes E., 1851; власна редакція

Як вже згадувалося, у 1851 році загальна чисельність населення на території сучасного Закарпаття становила 273 337 осіб. За адміністративно-територіальними одиницями найчисленнішим був комітат Берег (92 тис. осіб), де проживало понад 30 відсотків населення краю. За ним з мінімальним відривом слідував комітат Марамарош. Якщо порівняти величину поселень названих комітатів, то видно, що в комітаті Берег переважали населені пункти з меншою кількістю населення (в середньому 380 осіб/нас. пункт), тоді як у комітаті Марамарош цей показник був майже вдвічі вищим (742 особи/нас. пункт). Чисельність населення комітатів Унг та Угоча була значно меншою.

Щодо релігійного складу, тут абсолютну більшість населення (71,1%) становили греко-католики. Наприклад, у 1851 році 87 відсотків населення комітату Марамарош сповідували греко-католицьку віру. Втім, найбільшим греко-католицьким населеним пунктом був Ужгород (2800 осіб). За часткою в населенні

друге місце посідали представники реформатської конфесії (16,7%). Їх найбільша кількість і частка спостерігалась у комітаті Берег (25 тис. осіб, тобто 27,8%), а у м. Берегові існувала найбільша реформатська громада краю (2175 осіб). До римо-католицької конфесії належало 7,3% населення території сучасного Закарпаття. Найбільше останніх (8000 осіб) проживало у комітаті Унг, і також тут спостерігалась найбільша їх частка (14%) серед всього населення, тоді як найчисельніша римо-католицька громада (2214 осіб) проживала в самому м. Ужгороді. Іудаїсти склали 4,7% населення краю. Їх географічний розподіл у 1851 році був дещо подібним до римо-католиків, тому що найбільша їх частка проживала у комітаті Унг (5000 осіб, тобто 8,5% всього населення).

Між даними переписів 1869 та 1880 рр. не було суттєвих відмінностей ні в чисельності, ні в структурі населення, тому ми вважали за більш доцільне ретельніше проаналізувати дані останнього перепису (рис. 3).

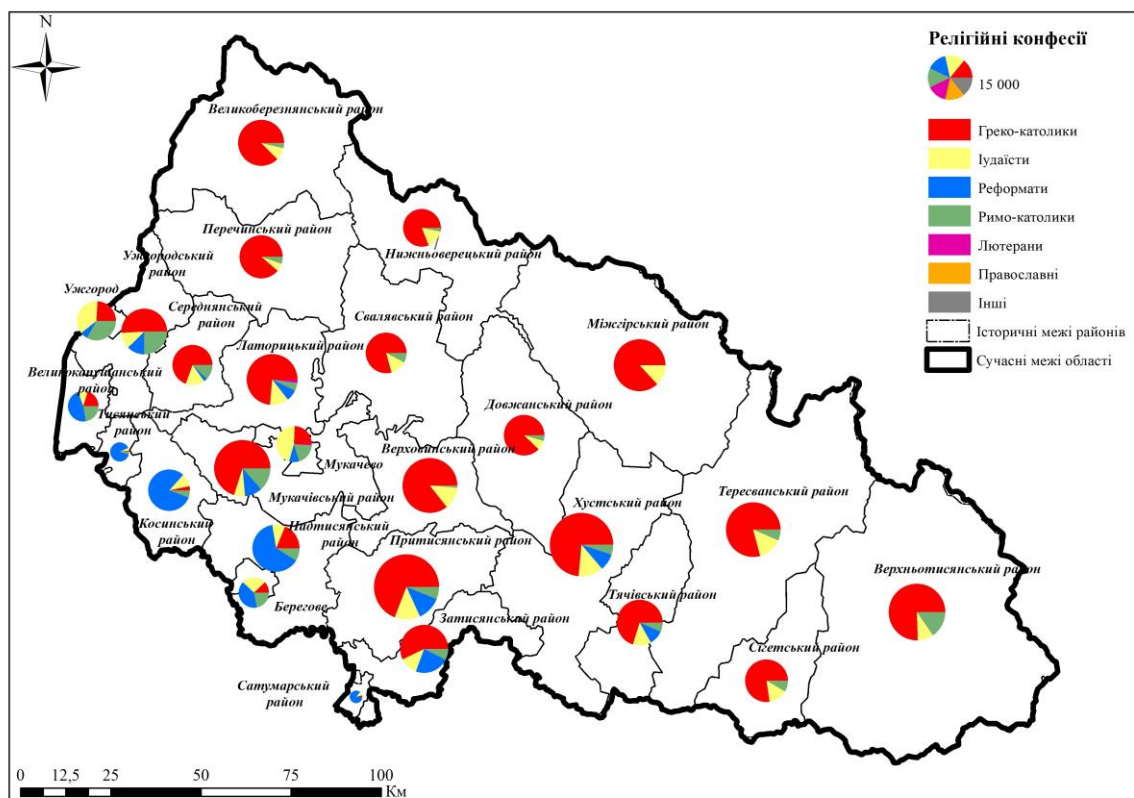

Рис. 3. Релігійна структура населення на території сучасного Закарпаття у 1880 р.

Джерело: на основі KSH, 2000; власна редакція

За даними перепису населення 1880 року, в населених пунктах на території сучасного Закарпаття проживала 401 271 особа, що на 47% більше від даних 1851 року. Греко-католики все ще становили абсолютну більшість населення на досліджуваній території, але їх частка зменшилася на 6% і, порівнюючи з попередніми даними, спостерігається значно менший приріст (34,2%) відносно представників інших конфесій. Вони продовжували мати найбільшу частку в поселеннях комітату Марамарош (77%), а найбільшим греко-католицьким населеним пунктом було Ясіня (4898 осіб).

Внаслідок істотних змін релігійної структури іудаїсти стали другою за чисельністю конфесією краю. Їх загальна частка в населенні збільшилася майже на 10%, що було спричинене значним ростом їх чисельності (300%!) Основна причина цього зростання, що у середині XIX ст. на західних окраїнах Російської імперії почала переважати сильна антиєврейська політика. Оскільки в Угорському королівстві були в силі більш ліберальні закони щодо них, багато євреїв переїхало з території Російської імперії на сучасне Закарпаття. Вони переважно селилися у великих містах і займалися в основному торгівлею та кон'юнктурною промисловістю [4]. Найчисленніша єврейсько-іудаїстська громада наприкінці XIX ст. проживала в м. Мукачеві (4468 осіб).

В результаті прориву іудаїстів, за часткою в населенні краю реформати відійшли на третє місце. Порівняно з даними 1851 р. їх частка в загальній чисельності населення зменшилася до 12%, хоча безпосередня кількість представників реформатської конфесії за останні три десятиліття зросла на 10%. У Косонському та Надтисянському районах комітату Берег, а також у м. Берегове і в населених пунктах Великокапушанського району комітату Унг більшість населення й надалі складала реформати. Найпотужніша їх громада проживала в Берегові, налічуючи всього 2762 осіб.

До римо-католицької конфесії належало 9% населення краю, тобто їх частка зросла

на 2% у порівнянні з попередніми показниками. Це пов'язано із збільшенням кількості прихильників даної віри приблизно на 80 відсотків. Основною територією проживання римо-католиків залишався комітат Унг (12 тис. осіб), де вони становили 15% населення. Але варто згадати і населені пункти комітату Берег, адже різниця в безпосередній кількості представників конфесії у порівнянні з комітатом Унг була тут мінімальною. Найбільшим римо-католицьким осередком краю залишався м. Ужгород (3715 осіб).

Оскільки суттєвої різниці між даними релігійної структури переписів 1880 та 1910 років також немає, надалі ми зосередилися на результатах перепису 1921 року, які проілюстровані на рис. 4.

У 1921 році в населених пунктах, розташованих на території сучасного Закарпаття, проживало всього 613 996 осіб, що на 53% більше, ніж у 1880 році. Греко-католики й надалі представляли абсолютну більшість населення, але тенденція зниження їх частки продовжувалася. Порівняно з попереднім періодом, доля греко-католиків зменшилася більш ніж на 10% і в 1921 р. становила 54%. При цьому, приріст чисельності греко-католиків порівняно з попереднім періодом склав 27%. Найбільшим греко-католицьким населеним пунктом і надалі залишалося Ясіня (6613 осіб).

Аналізуючи дані 1921 року, іудаїсти все ще залишалися другою за чисельністю релігійною конфесією (15,3%) в краї. Більше того, у порівнянні з даними перепису 1880 року спостерігається їх приріст на 77%. Мукачево й далі являлося найпотужнішою іудаїстською громадою (10 000 осіб).

Частка віруючих, які належали до реформатської релігії, становила 10,8% загальної кількості населення, що знаменувало зменшення їх частки майже на 1,5% порівняно з показниками 1880 року. Загальний приріст кількості представників конфесії при цьому становив 31%. Найчисленнішим реформатським осередком залишалося м. Берегове (4050 осіб).

За даними перепису 1921 року частка православних стрімко зростала і вже складала

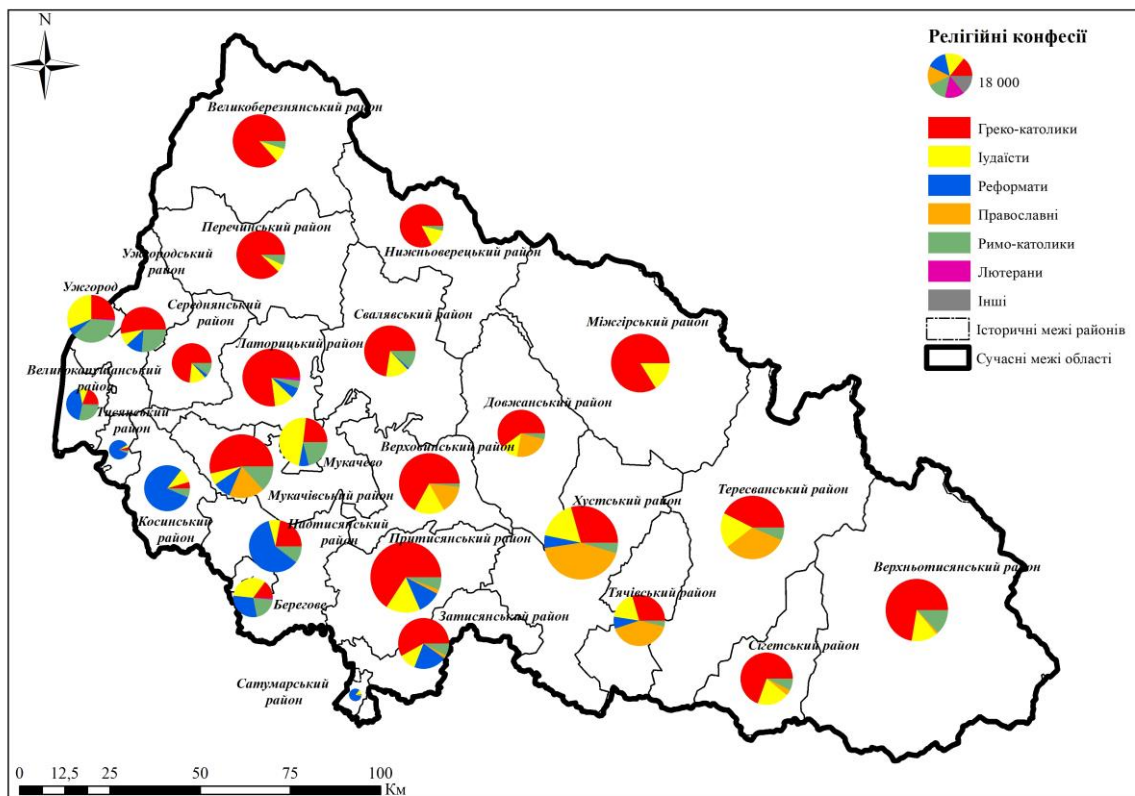

Рис. 4. Релігійна структура населення на території сучасного Закарпаття у 1921 р.

Джерело: на основі KSH, 2000; власна редакція

10% від загальної чисельності населення. Цей процес можна пояснити т. з. «розкольніцьким рухом», який розпочався у південно-східній частині комітату Марамарош, населеного переважно румунами, а пізніше поширився й на русино-українські території. Суть руху – масове повернення греко-католицьких русинів-українців (далі: русини) до своєї старої віри, православ'я. Розкол охопив багато населених пунктів у долині р. Ріка, але найактивнішими були жителі села Іза, що знаходиться поблизу м. Хуст. З комітату Марамарош рух шизматиків незабаром поширився й на сусідній комітат Березь, з осередком у с. Великі Лучки [13]. В результаті популярності тут шизматичного руху, у 1921 році найбільша православна громада (4213 осіб) сформувалася саме у Великих Лучках.

Частка римо-католиків на той час становила 9,2%, що свідчить про мінімальне зростання порівняно з попередніми періодами. Приріст представників римо-католицизму

при цьому склав 57%, а найчисленніша римо-католицька громада й надалі існувала у м. Ужгороді (7356 осіб).

Так як між даними переписів 1930 та 1941 рр. знову не було суттєвих відмінностей ні стосовно чисельності, ні стосовно структури населення, ми вважали доцільнішим глибше аналізувати дані останнього перепису (рис. 5).

Отже, за переписом 1941 року загальна чисельність населення в усіх населених пунктах території сучасного Закарпаття, взятих разом, становила 856,6 тис. осіб. Це на 39,5% більше, ніж у 1921 році. Частка греко-католиків становила 50,7%, що на 3,5% менше попередніх даних. Їх кількісний приріст при цьому склав 31%, а найпотужніша греко-католицька громада (10 530 осіб) вже проживала в Ужгороді.

Частка православних у загальній чисельності населення склала 15%, що означає збільшення на 5 відсотків у порівнянні з попереднім досліджуваним відрізком часу.

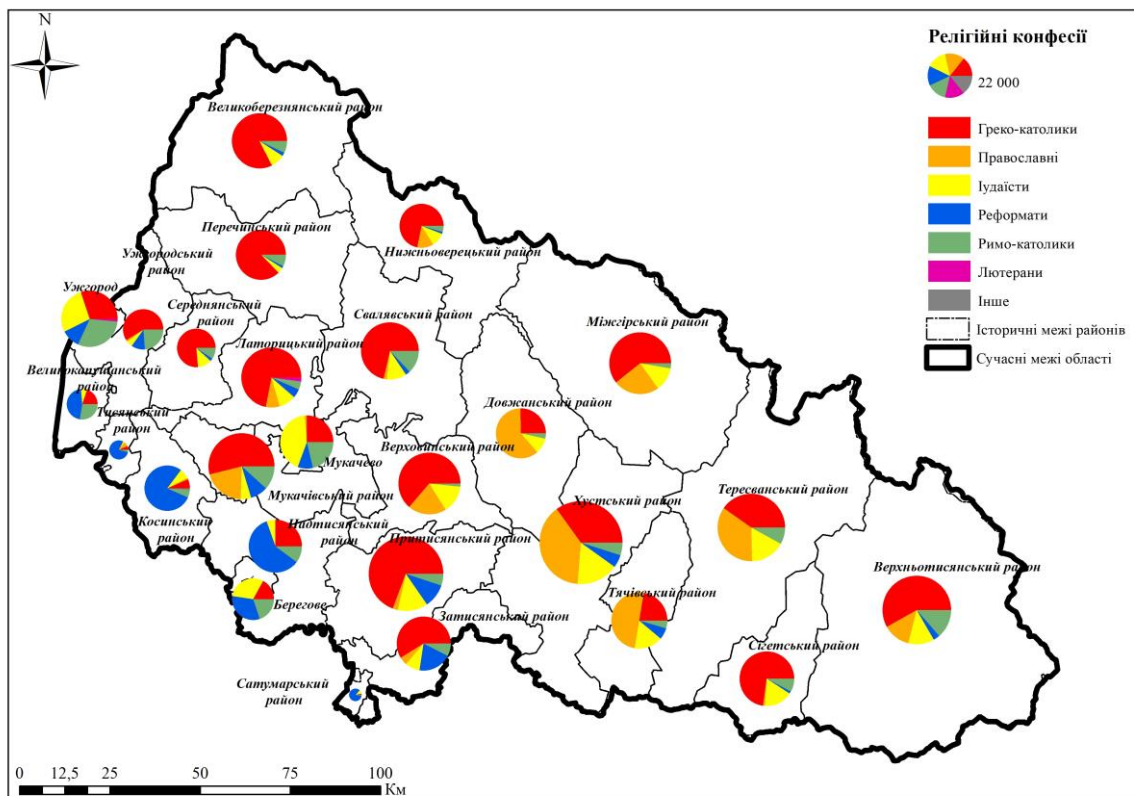

Рис. 5. Релігійна структура населення на території сучасного Закарпаття у 1941 р.

Джерело: на основі KSH, 2000; власна редакція

Дане збільшення тісно пов'язане зі зменшенням частки греко-католиків, а також з фактом, що з роками все більше сіл краю (або хоча б значна частина їх населення) перейшла на православ'я. Тому чисельний приріст представників конфесії склав 109%, а найбільшою за кількістю віруючих громадою православних все ще являлися Великі Лучки (4886 осіб).

Третьою за величиною релігійною групою в цей час були іудаїсти (13,5% від загальної чисельності населення), що на 1,8% менше, ніж у 1921 році. Темпи їх приросту порівняно з попереднім періодом становили 23%, що є найнижчим показником серед великих конфесій. Найбільше євреїв/іудаїстів (13 488 осіб) все ще проживало в Мукачеві.

Частка реформатів у 1941 р. становила 10,6%, що являє собою мінімальне (0,2%) зменшення у порівнянні з даними 1921 р. При цьому їх кількісний приріст склав 38%. Найбільшою реформатською громадою в краї залишалося м. Берегове (6218 осіб).

Частка римо-католиків не показала істотних змін за останній період, і стабілізувалася

на рівні 9,2%. Приріст віруючих конфесії склав 40%, а м. Ужгород і надалі мав титул найчисленнішої римо-католицької громади в Закарпатті (10 575 осіб).

Висновки. В даній праці автори намагалися визначити та проаналізувати зміни релігійної структури історичних адміністративно-територіальних одиниць і населених пунктів на території сучасного Закарпаття у період між 1851 та 1941 рр. за допомогою доступних джерел, у тому числі даних переписів населення. На основі результатів досліджень обґрунтованим є твердження, що найбільшою релігійною конфесією краю за весь досліджуваний період були греко-католики, хоча їх частка з загальної кількості населення з часом значно зменшилася внаслідок розкольникського селянського руху кінця XIX–початку XX століття. Втім, ще навіть у 1941-му році більшість русинів краю ідентифікувала себе греко-католиками, разом з меншою частиною місцевих угорців та румунів. Частка представників реформатської та римо-католицької конфесій із загальної кількості населення

протягом досліджуваного періоду значно не змінювалась. Більшість реформатів склали (і досі складають) угорці, які проживають переважно на рівнинній частині регіону, а значна частина римо-католиків жила у населених пунктах колишнього комітату Унг. Стосовно іудаїстів краю слід зазначити, що їм не були властиві конкретні території заселення, а проживали вони в основному в міських

поселеннях всього регіону. За перші сім десятиліть періоду, охопленого дослідженням, доля іудаїстів (євреїв) із загальної кількості населення безперервно зростала, перевищуючи показник 15 відсотків на 1921 рік. Лише в період 1921–1941 рр. їх кількість і частка почала зменшуватися, що пізніше підсилювалося масовою їх депортацією в роки Другої світової війни.

Література

1. Molnár, J. & Molnár D. I. Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében (The Population and Hungarian Community of Transcarpathia in the Mirror of Census and Population Change Data). PoliPrint Kiadó, Ungvár, 2005
2. Molnár, J. Vallási megoszlás (Religious Structure). In Baranyi, B. (ed.): Kárpátalja MTA Regionális Kutatások Központja, Dialóg Campus Kiadó, Pécs–Budapest, 2009, pp. 207–209.
3. Molnár D., I. Perifériáról perifériára: Kárpátalja népessége 1869-től napjainkig (From Periphery to Periphery: the Population of Transcarpathia from 1869 to Present). Kalligram, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2018.
4. Тиводар, М. Закарпаття: народознавчі роздуми (Transcarpathia: ethnographic meditations). Вид-во Карпати, Ужгород, 1995.
5. Kocsis, K. A. Kárpát-medence történeti vallásföldrajza (10–21. század) [The Historic Geography of Religions of the Carpathian Basin (10–21 Century)]. In Gál, A. et al.: A Kárpát-medence történeti vallásföldrajza. Tanulmánygyűjtemény, első kötet, Nyíregyháza–Szerencs, 2016, 9-90 pp.
6. М. Вегеш, Ч. Фединець. Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура. Інститут етнонаціональних досліджень Угорської академії наук, Будапешт / Науково-дослідний інститут політичної регіоналістики УжНУ, Ужгород, 2010
7. Tátrai, P., Molnár, J., Kovály, K., Erőss, Á. A kárpátaljai magyarok lélekszáma és a népesedésüket befolyásoló tényezők a SUMMA 2017 felmérés alapján (Numbers and Factors Affecting the Demography of the Hungarians of Transcarpathia Based on the SUMMA 2017 Survey). Kisebbségi szemle III. évfolyam, 3. szám, Kapitális Nyomdaipari Kft., Debrecen, 2018, 7-34 pp.
8. І. Косташук. Релігійний простір України: суспільно-географічне дослідження. Монографія. Технодрук, Чернівці, 2018
9. Fényes, E. Magyarország geographiai szótára, melyben minden város, falu és pusztá, betűrendben körülmenyesen leíratik (Geographic Dictionary of Hungary in Which Every Town, Village and Heath Is Being Carefully Described in Alphabetical Order). Nyomatott Kozma Vazulnál, Pesten, 1851.
10. Sebők, L. Az 1869. évi népszámlálás vallási adatai (Data on Religions of the 1869 Census). TLA Teleki László Intézet, Budapest, 2005.
11. Kepecs, J. Kárpátalja településeinek vallási adatai (1880–1941) [(Data on Religions of the Settlements of Transcarpathia (1880–1941)]. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2000.
12. Sebestény, Zs. Kárpátalja helységnevei (Settlement Names of Transcarpathia). Pro Print Kft., Nyíregyháza–Csíkszereda, 2020
13. Gönczi Andrea. Ruszin skizmatikus mozgalom a XX. század elején (Rusyn Schismatic Movement in the Beginning of the 20th Century). PoliPrint Kiadó, Ungvár, 2008

References

1. Molnar, J. & Molnar D. I. (2005). Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében [The Population and Hungarian Community of Transcarpathia in the Mirror of Census and Population Change Data]. PoliPrint Kiadó, Ungvár [Magyarul]
2. Molnar, J. (2009). Vallási megoszlás (Religious Structure). In Baranyi, B. (ed.): Kárpátalja (Transcarpathia), MTA Regionális Kutatások Központja, Dialóg Campus Kiadó, Pécs–Budapest, pp. 207-209. [Magyarul]
3. Molnar, D. I. (2018). Perifériáról perifériára: Kárpátalja népessége 1869-től napjainkig (From Periphery to Periphery: the Population of Transcarpathia from 1869 to Present). Kalligram, MTA Társadalom-tudományi Kutatóközpont, Kisebbségkutató Intézet, Budapest [Magyarul]

4. Tyvodar, V. (1995). Zakarpattya: narodoznavchi rozдумы [Transcarpathia: ethnographic reflections]. *Transcarpathia: ethnographic meditations*. Karpaty Publishing, Uzhhorod [in Ukrainian]
5. Kocsis, K. (2016). A Kárpát-medence történeti vallásföldrajza (10–21. század) [The Historic Geography of Religions of the Carpathian Basin (10–21 Century)]. In Gál, A. et al.: A Kárpát-medence történeti vallásföldrajza. Tanulmánygyűjtemény, első kötet, Nyíregyháza–Szerencs, 9-90 pp. [Magyarul]
6. Vehesh, M., Fedynets, Ch. (eds., 2010). Zakarpattya 1919–2009 rokiv: istoriya, polityka, kultura [Transcarpathia of 1919–2009: History, Politics, Culture]. Instytut etnonatsional'nykh doslidzhen Uhorskoyi akademiyi nauk, Budapesht. Naukovo-doslidnyi instytut politychnoyi rehionalistyky UzhNU, Uzhhorod [in Ukrainian]
7. Tátrai, P., Molnár, J., Kovály, K., Eröss, Á. (2018). A kárpátaljai magyarok lélekszáma és a népesedésüket befolyásoló tényezők a SUMMA 2017 felmérés alapján (Numbers and Factors Affecting the Demography of the Hungarians of Transcarpathia Based on the SUMMA 2017 Survey). *Kisebbségi szemle* III. évfolyam, 3. szám, Kapitális Nyomdaipari Kft., Debrecen, 7-34 pp. [Magyarul]
8. Kostashchuk, I. (2018). Relihiynyi prostir Ukrayiny: suspil'no-heohrafichne doslidzhennya. Monographiya [The Religious Space of Ukraine: A Social Geographic Examination. Monograph]. Technodruk, Chernivtsi [in Ukrainian]
9. Fenyés, E. (1851). Magyarország geographiai szótára, mellyben minden város, falu és pusztá, betűrendben körülményesen leíratik (Geographic Dictionary of Hungary in Which Every Town, Village and Heath Is Being Carefully Described in Alphabetical Order). Printed at Vazul Kozma, Pest [Magyarul]
10. Sebok, L. (2005). Az 1869. évi népszámlálás vallási adatai (Data on Religions of the 1869 Census). TLA Teleki László Intézet, Budapest [Magyarul]
11. Kepecs, J. (ed., 2000). Kárpátalja településeinek vallási adatai (1880–1941) [(Data on Religions of the Settlements of Transcarpathia (1880–1941)]. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest [Magyarul]
12. Sebesteny, Zs. (2020). Kárpátalja helységnevei (Settlement Names of Transcarpathia). Pro Print Kft., Nyíregyháza–Csíkszereda [Magyarul]
13. Gonczi, A. (2008). Ruszin skizmatikus mozgalom a XX. század elején (Rusyn Schismatic Movement in the Beginning of the 20th Century). PoliPrint Kiadó, Ungvár [Magyarul]